

Sinte Pieter brandt!

Inleiding

Zoals bij elk historisch onderzoek stoot men op tegenstrijdige informatie. Aan de hand van kritisch onderzoek kan men vaak verduidelijking brengen in die tegenstrijdige gegevens. Steunend op de diverse bronnen en gegevens die ik raadpleegde, gekoppeld aan een kritisch onderzoek, over de recentste kerkbrand van de Sint-Pieterskerk van 1896, heb ik gepoogd die kerkbrand chronologisch te reconstrueren.

De Brand

"Rond den noen verspreidde zich snel als de windde akelige kreet : de Sint-Pieterskerk staat in brand" (1)

Dat blokletterde de krant *De Duinengalm* nog snel in haar editie van 15 augustus 1896, op het ogenblik dat de krant af was om te worden gedrukt.

De kerkbrand brak uit op vrijdag 14 augustus 1896 omstreeks het middaguur.

12.05 uur : Agent nr. 22 zou als eerste alarm hebben geslagen. Een andere bron verhaalt dat een vrouw als eerste alarm sloeg, niet om 12.05 uur maar een vijftal minuten later omstreeks 12.10 uur. Deze vrouw was samen met een vriendin het Onze-Lieve-Vrouwealtaar in de kerk aan het versieren voor de viering van Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart op zaterdag 15 augustus. Toen zij met een kartonnen doos door de middenbeuk stapte, voelde zij iets in haar doos vallen. Het bleek een druppel gesmolten lood te zijn afkomstig uit de dakruiter van de middenbeuk. Door de opening van de klokreep zag zij vlammen. In aller ij verwtigde zij meteen deken Decannièrre en toen die ter plaatse kwam steeg er reeds rook uit het

gewelf van de middenbeuk. Dit verhaal blijkt niet te stroken met de verklaringen van getuigen die verklaarden de eerste rookpluimen te hebben opgemerkt op enkele meters van de grote toren, ter hoogte van de daknok van de zijbeuk kant Sint-Jozefstraat, thans Jozef II-straat

Waar is de brand nu precies ontstaan, of voor het eerst opgemerkt geworden? Was dat in de middenbeuk ter hoogte van de dakruiter of in de zuidelijke zijbeuk? De middenbeuk lijkt mij uitgesloten rekening houdende met de felle zuidwestenwind die er op het ogenblik van de brand woedde. Indien wij aannemen dat brand is ontstaan in de dakruiter van de middenbeuk dan zou de strakke zuidwestenwind de vlammen in noordelijke-noordoostelijke richting hebben gedreven. Bijgevolg zou de noordelijke zijbeuk rapper vuur hebben gevat dat de zuidelijk zijbeuk. Wij stellen echter vast dat anderhalf uur na het uitbreken van de brand het dakgedeelte van de noordkant van de kerk op dat ogenblik nog gespaard bleef van de vlammen. De rest van het dak stond toen in lichterlaaie. Bijgevolg moet de brand zijn ontstaan en voor het eerst opgemerkt in de zijbeuk kant Sint-Jozefstraat. Van daaruit sloegen de vlammen over naar het dak van de middenbeuk en zo verder naar de noordelijke zijbeuk die als laatste vuur vatte.

Wie er nu ook als eerste alarm sloeg, meteen stormden drie burgers, Alphonse DEKEYSER, Gustave NEFORS en Alfons ELLEBOUDT, de kerk binnen om de kleine noodklok te luiden. Lang heeft de noodklok niet moeten luiden, want na amper drie trekken viel het klokkentouw brandend naar beneden. Daarop werd er maar alarm geluid met de klok uit de toren

Binnen enkele ogenblikken kwamen van alle kanten nieuwsgierigen toegelopen, waaronder tal van vrijwilligers die onmiddellijk probeerden de waardevolle voorwerpen uit de kerk te redden. Onder die vrijwilligers bevonden zich echter enkele individuen met minder eerlijke bedoelingen.

(1) *De Duinengalm*, jg. 20, 15.08.1896, nr. 34, pag. 2.

Gebruikmakend van de chaotische situatie poogden zij de offerblokken leeg te roven. De alerte politieagenten GODDYN, ZEEBROECK en BODDAERT wisten echter de snoodaards bij de kraag te vatten. De buit, een som van 112,50 fr., werd aan de Deken overgedragen.

12.15 uur : Op tien minuten tijd stond heel het dak van die zijbeuk en van de middenbeuk in lichterlaaie. De vlammen die in de oude dakconstructie een gemakkelijke prooi vonden, sloegen hoog de lucht in.

Onder de massa toeschouwers, die nog gestadig aangroeide, ontstond plots paniek omdat de talrijke nutsleidingen, bevestigd aan de muur van de linkerzijbeuk, door de hitte en de vlammen elk ogenblik konden doorknappen. De toeschouwers vluchtten in paniek de omliggende straten in. Terecht, want op het ogenblik dat de leidingen knapten, werden dakpannen en zelfs schoorstenen van de aanpalende huizen afgerukt.

12.35 uur : Een half uur na het uitbreken van het sinister stond de dakconstructie van de Sint-Pieterskerk zo goed als volledig in de vlammen. Ook het kleine kerktorentje stond al in brand. Enkel het dakgedeelte aan de noordkant van de kerk bleef voorlopig nog gespaard van het vuur.

Op dat moment zou de brandweer nog steeds niet zijn komen opdagen – ik kom hier straks op terug want ik meen te mogen stellen dat dit strookt met de werkelijkheid - , tot grote verontwaardiging van de bevolking. Vreemdelingen die waren komen toegelopen om het sinister gade te slaan, vroegen zelfs of de stad Oostende niet beschikte over een brandweerkorps.

Ondertussen ijverden tal van moedige mannen, vissers en vissersvrouwen binnen in de kerk om zoveel mogelijk kostbaarheden zoals kandelaars, kazuifels, goud-, zilverwerk, tapijten, schilderijen, enzovoort te redden. De geredde kostbaarheden werden ondergebracht in de nabijgelegen woningen van onder meer mevrouw BOUCHERY, LUCAS-SOREL, Robert ELLEBOUDT en DEBREYNE. Het liturgisch vaatwerk werd meegenomen en in veiligheid gebracht door E.H. WITTOUCK, onderpastoor.

12.50 uur : Brandende brokstukken van het dak en het gewelf kwamen los en stortten naar beneden tussen de moedige redders.

Ondertussen zou ook het grote orgel ten prooi zijn gevallen aan de vlammen ondanks pogingen om het van de vuurzee te redden. Een andere bron meldt echter dat het orgel pas om 14.10 uur vuur vatte. Mijns inziens lijkt 14.10 uur een meer aanvaardbaar tijdstip. Vooreerst stond het orgel sinds de 17de eeuw opgesteld aan de westzijde van de kerk, kant van de toren, die gespaard bleef. Bijgevolg kan het vuur daar niet zo snel vat op hebben gehad. Ten tweede werd er door het Oostendse brandweerkorps een poging ondernomen om het orgel te redden door het met water te besproeien. Rekening houdende met die twee elementen, de plaats van het orgel en de reddingspoging van de brandweer, is het aanneembaar dat het orgel iets langer stand hield tegen de vlammen en pas om 14.10 uur vuur vatte. Het feit dat er ook pas melding wordt gemaakt van een brandende hoogzaal – het orgel stond daar opgesteld – omstreeks 14.00 uur pleit ook voor het tijdstip van 14.10 uur.

De politie had moeite om de orde te handhaven en burgemeester Alfons PIETERS vorderde de soldaten van het Derde Linierement op om de grote menigte nieuwsgierigen op een afstand te houden en de brand mee te helpen bestrijden. Het piket van de brandweerpreventie van het erde Linierement stond onder leiding van kapitein VANDERSTAPPEN. Heel wat officieren onderscheidden zich door hun moedige optreden.

De vuurzee, aangewakkerd door een felle zuidwestenwind, breidde zich verder uit en bedreigde de dekenij. Soldaten van het Derde Linierement onder leiding van de Deken spoedden zich naar zijn ambtswoning om ook daar de inboedel te redden.

Nog steeds was de brandweer nergens te bespeuren. Ondertussen was de heer Auguste STRACKÉ, uitbater van hotel *l'Allemagne* met een vijftiental personeelsleden toegesneld met zijn brandweerpomp. De pomp werd opgesteld in de tuin van de pastorie en bevoorraad met water uit de immense citernes van de kerk. Doel van hun operatie was het praalgraf van onze eerste koningin Louise-Marie d'Orléans te redden uit de brand.

Hierbij werden zij bijgestaan door soldaten, vrouwen en particulieren die een menselijke ketting vormden en gestadig emmers water aanbrachten. Hun inzet en inspanningen werd beloond, want zij slaagden erin het marmeren monument intact uit de brand te slepen. (*zie illustratie*)

Eindelijk kwam ook de brandweer opdagen, rijkelijk te laat door het feit dat men de brandweerlieden eerst overall had moeten opzoeken en verzamelen. Voortgaande op een bron daterend van 1958 denk ik te moeten aannemen dat de brandweer toch wel veel vroeger aanwezig was op het sinister dan de persberichten laten blijken. De eerste brandweperlui zouden reeds om 12.21 uur ter plaatse zijn geweest met een aantal pompen en ladders. Een van hun eerste betrachtingen was het orgel te redden, daar er om 12.30 uur reeds een pompier vanuit de grote toren het orgel aan het besproeien was om het tegen de vlammen te beschermen.

Wat buiten kijf staat is dat het brandweerkorps ongeorganiseerd te werk ging waardoor het korps met tal van problemen te kampen kreeg. Zo beschikte men over te weinig materiaal met als gevolg dat er nog een hele poos over en weer werd gelopen naar de brandweerkazerne om bijkomende slangen en ander materiaal te halen. Op de koop toe bleek het materiaal waarover men beschikte dan ook nog gebrekkig te functioneren, waardoor het bestrijden van zo'n vuurhaard, een onmogelijke opdracht werd. Zo waren er problemen met het uitschuiven van de brandweerladder die de pompiers tot bij het dak moest brengen. De pompiers werden tevens geconfronteerd met watergebrek en drukproblemen. Zo stonden ze op hun ladders met een lans in de hand waaruit geen water kwam en als er dan toch water uit de brandspuit kwam, dan bereikte dat het dak niet, omdat de druk ontoereikend was. Nochtans was er op aandringen van de heer MICHENS, hotelier op de zeedijk, onlangs nog zeer zwaar geïnvesteerd om de watertoren en de kanaliseringen te vernieuwen. De waterdruk werd echter gebruikt om de liften van de grote hotels op de zeedijk te bedienen. Hiervoor diende men de valdeuren die het water naar het westelijk en zuidelijk stadsdeel leidden, te sluiten. Pas na toestemming de valdeuren ter bediening van de waterkanalisatie van de noor-

delijke en oostelijke stadswijk te sluiten, beschikte men over voldoende waterdruk.

Ik neem dus aan dat de brandweer kort na het alarm, omstreeks 12.20 uur, reeds ter plaatse was, maar dat het nog een hele poos heeft geduurd, pas omstreeks 13.00 uur, voor zij echt de bluswerken konden aanvangen.

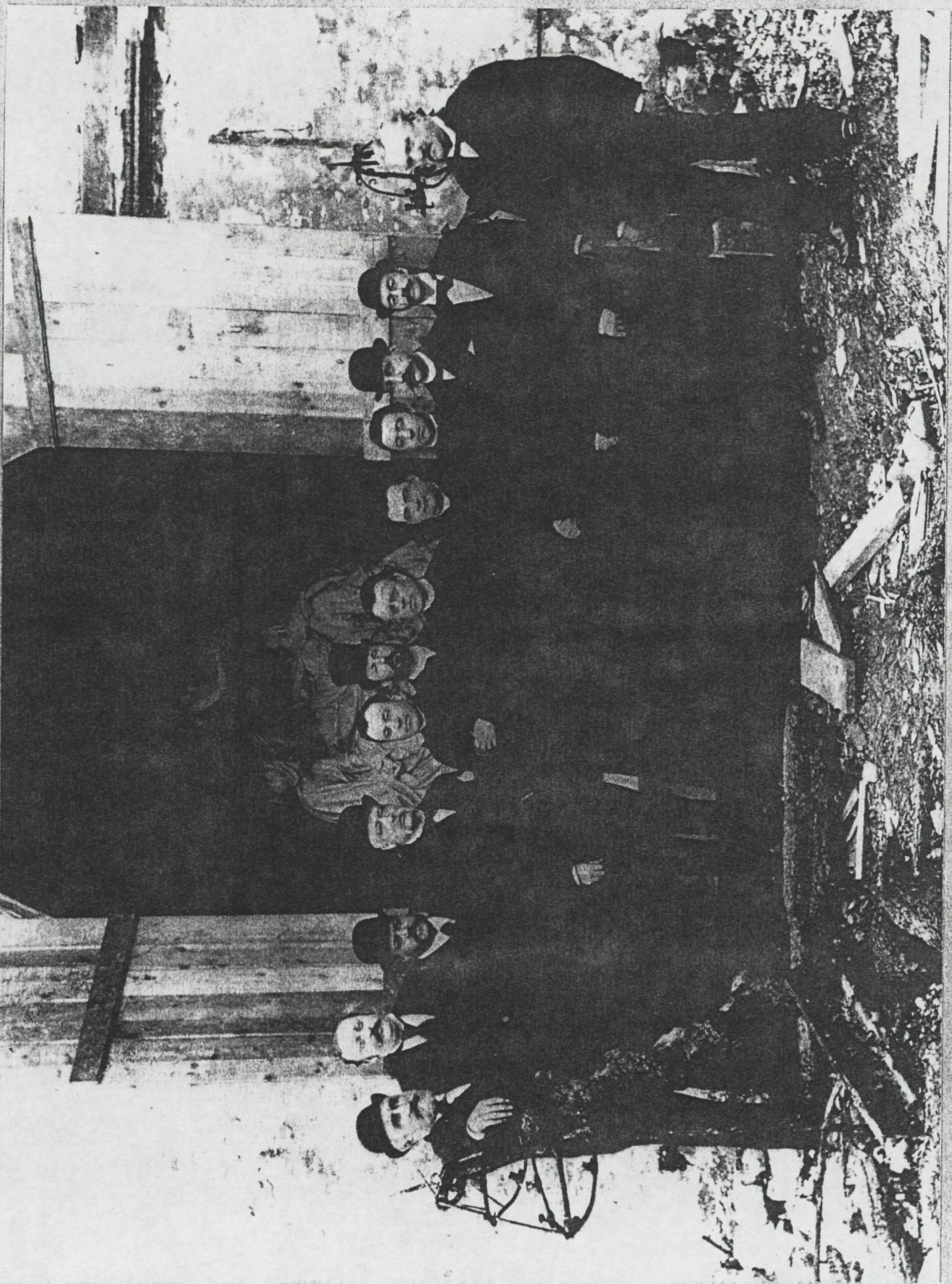
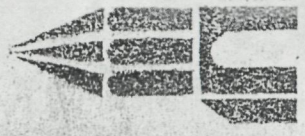
Tijdens de bluswerken werd ook één van de twee stoompompen die het brandweerkorps rijk was, aangevoerd. Waarom werden ze bij een dergelijke uitslaande brand niet alle twee in gebruik genomen? Wat hierbij ook opvalt is dat de brandweer pas die pomp liet aanvoeren nadat de stadsingenieur opdracht had gegeven aan een brigadier van de Brandweer om één van de stoompompen op te halen. Waarom zette de brandweer niet meteen haar twee stoompompen in? Het antwoord hierop is dat die pomp blijkbaar gedurende al meer dan twee jaar niet meer had gewerkt en er van de aanwezige brandweermannen er maar drie wisten hoe de stoompomp functioneerde. De stoompomp werd opgesteld ter hoogte van het dok in de Sint-Georgesstraat, thans Dekenijstraat, maar zorgde ook voor problemen. Op een gegeven ogenblik waren er zelfs onvoldoende kolen om de stoompomp werken te houden. Men was genoodzaakt kolen te bedelen bij een inwoner om het vuur brandend te houden. Het was dan ook niet verwonderlijk dat het een eeuwigheid duurde vooraleer de pomp optimaal zou werken.

13.00 uur : Rookpluimen ontsnapten uit de grote toren en men vreesde het ergste voor de toren.

13.15 uur : De noordkant van de kerk - kant Kerkstraat - tot dan gespaard van de vlammen, vatte ook vuur. Er was op dat moment noch water noch brandspuit om het vuur langs die kant te bestrijden en een menselijke ketting werd gevormd om handgepompte emmertjes water door te geven.

De stoomspuit werkte nog steeds niet naar behoren.

Heel het dak van de kerk stond nu in lichterlaaie en de kleine kerktoren stortte in. Alle hoop werd opgegeven om nog iets van de kerk te redden. (*zie illustratie*). Ondertussen woedde er een reëel brandgevaar

Incendie de l'église des S.S. Pierre et Paul le 14 Août 1896, Osten
*Prière de nous faire dire si l'ou ve
au Cercle ce soir? Amis*

voor de aanpalende woningen. Vooral de woningen aan de oostkant van het Sint-Pietersplein liepen gevaar. De temperaturen waren zo hoog opgelopen dat het nog onmogelijk was de huizegevels aan te raken. Om te voorkomen dat die huizen ook de prooi van de vlammen zouden worden, namen een zekere DE CUYPER en Max VALCKE maatregelen om de bedreigde woningen te beschermen. Met een lans werden de gevels en daken natgespoten. Dat was geen overbodige maatregel vermits brandende brokstukken op de daken van de aanpalende huizen terechtwamen en her en der meteen voor kleine vuurhaarden zorgden. Zo vatte het dak van apotheker BOUCHERY en winkelierster PILAEYS in de Sint-Paulusstraat, van barbier HUBRECHTSEN in de Kerkstraat en alle daken van de woningen uitkomend in de Sint-Pietersstraat vuur. Dankzij hun alertheid konden ze worden bedwongen. Ondertussen waren nog andere moedige burgers met emmers water de daken opgekropen om de vuurhaarden mee te helpen blussen.

13.30 uur : Met een hels gedreun stortte het dak volledig in. De neerstortende brandende balken wakkerden meteen de vuurhaard nog verder aan. Alles wat maar enigszins kon branden en nog niet brandde vatte meteen vuur. Stoelen, kansel, biechtstoelen, enzovoort werden verslonden door het vuur. De hitte die werd ontwikkeld, was zo intens dat men niet dichterbij dan dertig meter van de brandhaard kon naderen.

Eindelijk werkten de brandweerpompen naar behoren, maar wat kon het nog baten, alles was verloren. De reddingswerken werden geleid door de heren DECUYPER, ingenieur en bestuurder van de Tramdienst, VERRAERT, stadsingenieur en COUMONT, kapitein van het Molenbeekse brandweerkorps, die als bij toeval op het moment van de brand voor enkele dagen in Oostende verbleef.

14.00 uur : Ondanks de verbeterde strijd en inzet van de brandweer, politie, soldaten en vrijwilligers leverde men een verloren strijd tegen de vlammen. Het vuur verspreidde zich verder in de kerk. De hoogzaal onder de toren stond in lichterlaaie en alle ogen waren gericht op de wijzerplaat om te zien of het uurwerk het nog deed.

Dankzij de ongewone moed van kapitein VERSTAPPEN bleef de kerktoeren gespaard van de vlammen. Toen men het nieuwe uurwerk had geplaatst in de toren werd het werk omringd door een houten schutsel. Toen dit schutsel vuur vatte aarzelde kapitein VERSTAPPEN niet om de toren binnen te dringen en te beklimmen om het schutsel af te breken en te verwijderen. Dankzij die moedige daad werd een begin van de torenbrand gedoofd en werd de toren gered van de vuurzee.

14.10 uur : Het orgel vatte vuur.

14.30 - 15.00 uur : Het grootste gevaar was geweken, de grote toren zou stand houden.

15.30 uur : De pompiers konden eindelijk de kerk, of wat daarvan overbleef, binnen om het sinister verder te bedwingen.

17.00 uur : Alles was voorbij. Nu en dan sloegen er nog wel vlammen uit de rokende puinen, maar de pompiers bleven ter plaatse. Ondertussen was de felle zuidwestenwind gaan liggen en had ze plaatst geruild voor stevige stortbuien. De ondertussen sterk aangezwollen menigte had met grote verslagenheid lijdzaam moeten toezien hoe gretig de vlammen hun decanale kerk volledig hadden verteerd. Er werd gehuild, en weeklachten weren geuit.

Heel de vrijdagnacht, tot de zaterdagmorgen 07.00 uur bleef men nablussen om elke opflakking meteen te kunnen indijken.

De zaterdag en zondag na de brand kwamen tal van ramptoeristen afgezakt naar de plaats van het sinister. Uit veiligheidsoverweging werden de straten rond de kerk afgezet en bewaakt.

Vanwege onze toenmalige koningin Maria-Hendrika kreeg deken Decannière een telegram toegezonden, waarin zij haar leedwezen uitdrukte over de ramp.

(wordt vervolgd)